

انواع نوین ادبیات کودکان و نوجوانان و لزوم بهره‌گیری بهینه از آنها در کتابخانه‌های عمومی و آموزشی

نوشته: دکتر زهره میرحسینی

استادیار دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران شمال

مقدمه

حضرت علی (ع) می‌فرماید:

“فرزند زمان خویش باش.”

کودک و نوجوان با تغییرات شدیدی در محیط زندگی روبرو هستند. بنابراین باید آنها را با سلاح دانش برای رویارویی با این تغییرات آماده ساخت.

از اواخر قرن ۲۰ و در قرن ۲۱ میلادی، اطلاعاتی که از طریق کانال‌های ارتباطی گوناگون رد و بدل می‌شود براساس نیازهای مطالعاتی مختلف از طریق شبکه‌ها در سطح محلی، ملی و بین‌المللی در دسترس می‌باشد و اینترنت تجلی‌والایی از بهم پیوستن این شبکه‌هاست.

ضرورت بکارگیری اینترنت در کتابخانه‌های کودکان و نوجوانان

طبق بیانیه یونسکو درباره کتابخانه‌های عمومی که در سال ۱۹۹۴ مورد تجدیدنظر قرار گرفت، ارتقاء سواد کامپیوتری جامعه از وظایف کتابخانه عمومی است زیرا اعتقاد بر این است که دسترسی به رایانه و بهره‌گیری از آن برای همه افراد جامعه میسر نیست. به همین دلیل در کتابخانه‌های کشورهای پیشرفته از جمله کتابخانه‌های عمومی حضور اینترنت به صورت رایگان برای اعضا یک امر عادی است و حتی کتابخانه‌های سیار که به روستاها و شهرک‌های پراکنده سرویس می‌دهند نیز مجهز به رایانه و فرآورده‌های نوین آن از جمله خدمات اینترنت هستند.

اینترنت مجموعه‌ای از میلیون‌ها رایانه است که در هزاران سایت در اطراف جهان پراکنده شده‌اند و کاربران صرف‌نظر از اینکه چه نوع رایانه‌ای دارند روی این شبکه عظیم، اطلاعات

شناخت زمان و مسائل جاری در آن از وظایف والدین و مربیان است تا با آگاهی کامل هماهنگ و همگام با زمان در آموزش و پرورش کودکان و نوجوانان که مردان و زنان فردای جامعه هستند، بکوشند.

عادت به مطالعه یا به عبارتی عادت به کسب اطلاعات و افزایش آگاهی‌ها از طریق منابع اطلاعاتی را می‌توان از کودکی ایجاد و بارور کرد. کتابخانه‌های مدرسه و کتابخانه‌های عمومی کودکان و نوجوانان بیشترین تأثیر و نقش را در ایجاد این عادت می‌توانند برعهده داشته باشند.

در زمان ما، از طریق محمول‌های ارتباطی گوناگون چون کتاب، روزنامه، مجله و منابع الکترونیکی مانند: دیسک‌های فشرده CD، دی وی دی DVD، مجله و کتاب الکترونیکی، ماهواره و شبکه‌های کامپیوتری و ... جوامع انسانی بهم نزدیکتر شده‌اند و اطلاعات به سرعت از یک نقطه به نقطه دیگر حرکت کرده و مورد استفاده قرار می‌گیرد.

در این عصر، که آن را عصر دانش نامیده‌اند، ارزش کتابخانه‌ها و مراکز اطلاع‌رسانی بیش از گذشته مشخص شده است زیرا می‌توانند در آگاهی‌رسانی جاری به مراجعه‌کنندگان یا استفاده‌کنندگان خود کمک کرده و منابع گوناگون اطلاعاتی را برای آنها دسترس‌پذیر نمایند.

مراجعه‌کنندگان امروزی کتابخانه‌ها بویژه گروه‌های سنی

اطلاعاتی را نه فقط توانایی و استعداد شناسایی اطلاعات، بلکه توانایی ارزیابی اطلاعات و استفاده کارآمد از آن تعریف می‌کنند. سواد اطلاعاتی به صورت مستقیم با تفکر انتقادی در ارتباط است." (۳)

توانایی رایانه‌ها و امکانات بی‌مانندی که اینترنت دارد نقطه تردیدی باقی نگذاشته که دنیا شاهد تحول بسیار عظیمی در آموزش خواهد بود ... این قبیل تحولات بر خلاقیت دانش‌آموزان افزوده و آنان را در شناخت مسائل و بهره‌گیری از منابع جهت حل آنها توانا ساخته است. (۳)

برای مثال اینترنت در موضوعی مانند جغرافیا می‌تواند دانش‌آموزان را با نقشه و تصاویر گوناگون از یک کشور، آداب و رسوم، محصولات، شهرها و ... آشنا کند. به این ترتیب دانش‌آموزان می‌توانند در مورد موضوعی که می‌خواهند تحقیق کنند با سایت‌های مختلفی که اطلاعات مربوط در آنها وجود دارد ارتباط برقرار کنند، حتی این امکان برای آنها مهیا است که با مدارس و دانش‌آموزان سراسر گیتی تماس برقرار کنند و اطلاعاتی را که لازم دارند از آنها کسب نمایند. چنین استفاده‌ای از اینترنت به مفهوم جهانی بودن و جهانی شدن اطلاعات کمک می‌کند که بی‌شک جنبه‌های دیگری مانند روابط سیاسی میان کشورها را مورد تأثیر قرار خواهد داد. (۴) در مورد استفاده از فن‌آوری جدید، نکته ظریفی وجود دارد که آقای شکرخواه آن را چنین بازگو می‌کند: "ابتدا باید شنا کردن در رودخانه را یاد بگیریم و بعد وازد اقیانوس شویم. یعنی قبل از رفتن به سوی شبکه‌های بزرگ سه مرحله باید طی شود:

۱) دیجیتالی کردن اطلاعات

۲) تمرین در شبکه‌های داخلی و محلی خودمان (این شبکه‌ها طبعاً به زبان فارسی است و کاربران می‌دانند که چه اطلاعاتی می‌خواهند)

۳) پیوستن به شبکه‌های جهانی (۲)

در مورد اینکه آیا اینترنت یک فضای خانوادگی است و بچه‌ها می‌توانند از آن استفاده کنند یا خیر نقطه نظرات گوناگونی وجود دارد. گروهی معتقدند که پس از اختراع صنعت چاپ توسط گوتنبرگ، اینترنت بزرگترین تحول را در زندگی انسانها به وجود آورده است و گروهی معتقدند این

ردی بدل می‌کنند. به این شبکه نت Net یا سایبراسپیس Cyber Space نیز می‌گویند. (۱)

اطلاعات پردازش شده از طریق محمول‌های اطلاعاتی فن‌آوری نوین، تبدیل به دانش در افراد مختلف از جوامع گوناگون می‌شود و کسب دانش نیز تبدیل به خرد و آگاهی می‌شود. یعنی انسان امروز در زمانی قرار دارد که در آن افراد و جوامعی که اطلاعات و دانش بیشتری دارند آگاه‌ترند و دانایی توانایی محسوب می‌شود. همان‌طور که حکیم آگاه ایرانی، فردوسی طوسی گفته است: توانا بود هر که دانا بود.

امروزه در هر ساعت میلیون‌ها صفحه اطلاعات توسط تولیدکنندگان علم و دانشمندان به دنیا عرضه می‌شود. "حداقل در اینترنت حدود ۳/۶ میلیون سایت داریم که قطعاً تا این لحظه این رقم بیشتر شده و چیزی حدود ۹۰۰ میلیون صفحه را در اختیار ما قرار می‌دهد." (۲)

پس در این زمان، نمی‌توان دانش‌آموزان و یا دانشجویان را تنها با تکیه بر یک کتاب درسی و یا جزوه درسی تغذیه اطلاعاتی کرد بلکه آموزش باید مبتنی بر استفاده از منابع گوناگون اطلاعاتی باشد. وظیفه سیستم‌های آموزشی است که این منابع را برای دانش‌آموزان و دانشجویان فراهم کرده و دسترس‌پذیر سازند. لذا استفاده از برنامه مطالعه آزاد و تحقیق در کنار کتاب‌های درسی از بهترین روش‌های شناخته شده برای ارتقاء آگاهی‌ها محسوب می‌شود و این مهم نمی‌تواند بدون کمک کتابخانه‌های آموزشی و کتابخانه‌های عمومی ز تجهیز آنها به فن‌آوری نوین انجام شود. البته لازم به ذکر است که سیستم‌های آموزشی باید در برنامه آموزش زبان دوم نیز تجدید نظر کرده و از مقاطع ابتدایی به آموزش زبان انگلیسی به عنوان زبان بین‌المللی بپردازند یعنی زبان کسب اطلاعات.

"باید به شیوه‌های آموزشی مناسب عصر اطلاعات روی آوریم که دانش‌آموزان با آموختن سواد اطلاعاتی نقش پویایی در روند یادگیری می‌یابند. در چنین نظامی، فن‌آوری اطلاعاتی و سواد اطلاعاتی در برنامه آموزشی ادغام گردیده و به عنوان عناصر اصلی آن به کار می‌روند.

توانایی دستیابی، بازیابی و ارزیابی اطلاعات باید به عنوان عامل برجسته تعریف سواد به شمار آید. از این رو سواد

شبکه مضرات اخلاقی دارد و مطالب ناشایست را برای کودک و نوجوان دسترس پذیر می سازد که اثرات منفی دارد.

در واقع اینترنت یک وسیله است مانند هر وسیله دیگر در منزل یا محل کار و مانند هر وسیله دیگری مفید یا مضر بودن آن، بستگی به نحوه استفاده از آن دارد.

در حال حاضر سازندگان نرم افزارها سعی می کنند محصولاتی که بیرون می دهند به نیاز Firewall هم جواب بدهد و نرم افزارهایی را به بازار عرضه می کنند که در محیط خانواده، پدر و مادر یا خیال راحت بتوانند سطح دسترسی بچه ها را تعریف کنند. (۲)

یعنی قبل از هر چیز والدین و مربیان باید سایتی را مورد استفاده قرار دهند که همه ورق های آن خانوادگی باشد (یعنی حاوی مطالب خلاف اخلاق نباشد). لذا در محل آدرس سایت برای رایانه، سایت مورد نظر تعریف می شود تا به محض ورود به اینترنت، کودکان نیز به همین سایت بروند و تنها از پیوندهای (Link) همین سایت استفاده کنند و پس از رفتن به هر یک از ورق های سایت، با کلیک کردن دکمه برگشت (Back) مجدداً به ورق اصلی همین سایت باز می گردند. بنابراین با وجود چنین امکانی دسترسی کودکان فقط به تعداد انگشت شماری از سایت های مناسب محدود می شود.

"باید دانش آموزان را به سراغ تحقیقاتی هدایت کرد که موجب کسب اطلاعات جدید می شود. دانش آموزان به ارزیابی این اطلاعات پرداخته و آنها را با آنچه نزد خود موجود دارند می آمیزند. اما لازم است که ما کتابداران به آموزگاران و دانش آموزان شیوه های ارزیابی اطلاعات موجود در "وب" را بیاموزیم. چنین ضرورتی ما را به چهار موردی که در ارزیابی یک سایت اطلاعاتی مورد توجه است رهنمون می سازد و آنها عبارتند از چه کسی، چه، چه هنگام و کجا.

سایت را چه کسی می نویسد؟ آیا نویسنده سایت به اندازه کافی واجد شرایط است که نظرات خود را روی شبکه قرار دهد؟ آیا مواردی که موجب اعتبار نویسندگان سایت می شود ذکر گردیده است؟ آنها چه چیزی را روی سایت قرار می دهند؟ چه پیوندهایی روی صفحه قرار دارد و چه اندازه قابل اطمینان هستند؟ موضوعات از چه دامنه ای برخوردار است؟ سایت در چه زمانی به وجود آمده است؟ آخرین باری که سایت مورد

ویرایش قرار گرفت چه زمانی است؟ سایت مربوط به کدام مؤسسه است؟ و از کجا به وجود آمده است؟

این ها نمونه سؤالاتی هستند که دانش آموزان و آموزگاران قبل از استفاده از هر سایتی باید از خویش بپرسند و با پاسخ هایی که برای سؤالات دریافت می کنند، اعتبار سایت را مورد ارزیابی قرار دهند. (۵)

معرفی چند سایت مناسب کودکان

- سایت Yahoo!igans که آدرس آن WWW. Yahoo!igans.com است یک موتور کاوش است که همه مواردی را که برای کودکان مناسب است، پیدا می کند.

- سایت Kids Tree house 4 که آدرس آن WWW. Kids.com است یک سایت تمام رنگی، همراه با لینک ها و فعالیت های بسیار مفید برای کودکان است. این سایت برای والدین هم منابع خوبی دارد.

- سایت Family.com به آدرس WWW. Family.com یک مجله الکترونیکی برای تمام اعضای خانواده است.

- سایت Kids Avenue. home که آدرس آن WWW. Kids Avenue. home.com است، مجموعه ای از لینکها و فعالیت های سرگرم کننده برای کودکان دارد. سایت

The American Library Association's cool Sites for kids

سایت پیشنهادی انجمن کتابخانه های آمریکا برای کودکان به آدرس زیر است:

WWW. a la. org/ alscl/ children. links. html

- سایت Parentsoup.com به آدرس WWW. Parentsoup.com نیز از سایت های آموزشی در رابطه با تربیت کودکان است. (۶)

اینترنت هم آموزش است، هم اقتصاد و هم سرگرمی. باید دید هدف ما در استفاده از آن کدامیک از این موارد است؟ برای کودکان و نوجوانان ابتدا سایت های آموزشی این پدیده مهم است سپس سایت های سرگرمی. پس از آنکه ورق مناسب کودکان را یافتیم، باید آن را به ورق خانگی (Home Page) خویش تبدیل نماییم و هر موقع با کودک خود با رایانه کار می کنیم، مستقیماً به این ورق برویم.

معرفی چند سایت ادبیات کودکان و آدرس آنها:

- Children's Literature Home Page

WWW. Parentsplace. com/ read room/ children/ index. html

- Children's story books on line

WWW. magickeys. com/ books/ links. html

- Web Guide to Children's literature

WWW. Ucalgary. Cal - dkbrown

نکات ایمنی

در مورد رعایت موارد ایمنی برای کار کودکان با اینترنت چند نکته وجود دارد:

۱. برای کار کودکان با اینترنت، باید نظارت مستقیم والدین وجود داشته باشد. یکی از روش‌های نظارت، استفاده از فایبل History است. به این ترتیب می‌توان کنترل کرد که بچه‌ها کجا رفته‌اند.

روش دیگر استفاده از برنامه Content Advisor (مشاور محتوا) و enable (فعال کردن) آن از طریق Internet options (اختیارات اینترنت).

۲. هرگز از کلمه رمز صرف‌نظر نکنید.

۳. اجازه دسترسی به اتاق‌های گفتگو (Chatrooms) را ندهید.

۴. به کودکان خود بیاموزید هرگز به هیچ شخصی نام واقعی، تاریخ تولد، آدرس پست الکترونیک، شماره تلفن، آدرس پستی، نام مدرسه، نام کاربری یا کلمه رمز خود را نگویند. مگر آنکه قبلاً با والدین خود مشورت کنند و توافق آنها را بدست آورند.

۵. هرگز عکسی از خود را از طریق اینترنت برای دیگران نفرستند.

۶. هرگز نباید با شخصی که از طریق اینترنت، آشنا شده‌اند ملاقات کنند، مگر اینکه به پدر و مادر خود اطلاع داده و این دیدار در یک مکان عمومی با حضور والدین باشد.

۷. هرگز بدون مشورت با والدین یا مربیان یک فایل را مستقل (Download) نکرده یا برای دیگران نفرستند (Upload). (۶)

برای با خبر شدن از سایر مواردی که در شبکه باید رعایت کرد می‌توان به سایت WWW. fitc. gor مراجعه کرد. (۷)

هیچ روش صددرصد مطمئن برای حفاظت از کودکان برای دسترسی به سایت‌های نامطلوب وجود ندارد، اما دلیلی برای نگرانی وجود ندارد. با انتخاب چند پارامتر و نیز با نظارت و راهنمایی‌های والدین و مربیان می‌توان از اینترنت لذت برده و از اطلاعات فراوان آن بهره‌مند شد و از خطرات آن نیز مصون ماند.

منابع

۱. آشنایی با شبکه اینترنت و سرویس‌های آن. مرکز اطلاع‌رسانی دانشگاه آزاد اسلامی - تهران جنوب، ۱۳۷۵.
۲. شکرخواه، یونس. "اینترنت، بیم‌ها و امیدها" همشهری، سال هشتم، ش. ۲۲۹۰.
۳. اینترنت: جنبه‌های نظری و کاربردی آن در کتابخانه‌ها، مراکز آموزشی و تحقیقاتی. تهران: کتابدار، ۱۳۷۸.
۴. مگوایر، کارمل. "برخی از مباحث عمده خدمات اطلاع‌رسانی در عصر فن‌آوری جدید." ترجمه رحمت‌الله فتاحی. کتابداری و اطلاع‌رسانی سال اول (۳، بهار ۱۳۷۷).
5. "Before You Cite a Site." Educational Leadership, (November 1997) (Full text)
۶. اسنل، ند - اینترنت: مقدماتی و پیشرفته. مترجم کیوان فلاح مشفق. تهران: مرکز فرهنگی نشرگستر، ۱۳۷۹.
۷. "مواردی که رعایت آن برای کودکان شما هنگام کار با اینترنت الزامی است." ایرار اقتصادی، ۲۲ آذر ۱۳۷۹.

